

FLUOR GENITALIS

Učebnice gynekologie a porodnictví pro lékařské fakulty je plná obrázků novorozenců v tísní, jež chrabří porodník odvážným hmatem zachraňuje ze spárů Zubaté, je plná vyobrazení zlověstných nádorů, jež zručný operatér odstraňuje z břišní dutiny otvorem zvícím klíčové dírky. Z nich si adept ženského lékařství dělá představu o náplni své budoucí profese. Naopak některé kapitoly jsou vzadu, na nenápadných místech a tištěny zpravidla drobným písmem, jako by představovaly něco podružného, s čím se lékař ve své praxi pravděpodobně ani nesetká. Navzdory tomu ale problematika v nich popsaná někdy vyplňuje později podstatnou část jeho léčebné činnosti. Jedna z takových kapitol nese název fluor genitalis neboli výtok z rodidel.

Z pochvy se nemůže prášit

Výtok z pochvy není nemoc, je to příznak. Příznak, který může být známkou choroby, ale také nemusí. Proč? Protože je to příznak subjektivní. Každá sliznice, a sliznice v pochvě není samozřejmě výjimkou, tvoří jisté množství tekutiny, někdy více, někdy méně. Pozornost své nositelky vzbudí tehdy, jestliže ona tekutina vypadá jinak, než je obvyklé, a nebo - častěji - když sliznice tvoří takové množství, že ji to obtěžuje. A to je právě kámen úrazu. Někdy totiž přijde k preventivnímu vyšetření žena, které po zavedení poševních zrcadel přímo vyšpláchne tekutina takovým způsobem, že jen taktak stačím uskočit. "Nepociťujete nějaký výtok?" ptávám se v takovém případě. "Ne, proč?" opáčí překvapeně vyšetřovaná dáma. A jindy zase mne navštíví pacientka, stěžující si na výtok hojný, jenž ji údajně velmi obtěžuje, takže si prý stále musí měnit spodní prádlo. Po zavedení poševních zrcadel shledám pochvu prakticky suchou, takže i získat těch několik desetin mililitru k natření na mikroskopické sklíčko je skoro nemožné. Zvěčnělý primář Š. prý kdysi na takovou situaci u pacientky, která si přicházela již opakovaně stěžovat na výtok, reagoval rozezlenými slovy: "A to chcete, paní, aby se vám z té prášilo, nebo co?!" Tato příhoda se vyprávěla na mém prvním pracovišti jako legenda; vyprávěči se neshodovali jen v tom, jakého konkrétního slova užil pan primář k označení problémového orgánu...

Na pomezí gynekologie a psychiatrie

Léčba výtoků z ženských rodidel je někdy velmi náročná, neboť se pohybuje na pomezí gynekologie a psychologie. Někdy až psychiatrie. Mnohdy je na vině jen zvýšené sebezpozorování ženy, která se obává například pohlavní nákazy. Zvláště když v tomto ohledu nemá úplně čisté svědomí. A také proto je výtok diagnóza nevděčná. Ženský lékař, kterému připadne úkol o takovou pacientku pečovat, by často spíše uvítal, kdyby měla mimoděložní těhotenství nebo nějaký ten solidní nádor. Taková věc se odoperuje, a je pokoj. S výtokem to nejde tak snadno, ten se někdy musí postižené ženě spíše rozmluvit, a to je, věřte mi, těžší.

I když množství poševní tekutiny je opravdu vyšší, než je obvyklé, nemusí to být ještě příznakem choroby. Zmnožení vlhkosti v pochvě má často na svědomí děložní hrdlo, které pod vlivem hormonů tvoří v plodných dnech tekutiny někdy značné množství.

Mikrobi spřátelení

Abychom pochopili celou problematiku, musíme si něco říci o zdravém poševním prostředí. Žádná dutina těla, která se otevírá do zevního prostředí, nemůže zůstat bez mikrobů. Tak silnou obranu organismus nemá. Proto "pohraniční oblasti" osadí takovými mikrobi, které jej chrání před nežádoucími vetřelci. Za to jim tělo poskytuje jistá privilegia, tedy ochranu a výživu. Úloha podobná té, kterou plnili v českém pohraničí Chodové. V pochvě ovšem hraje roli Psohlavců mikrob zvaný *Lactobacillus doederleini*. Živí se odumřelými buňkami poševní výstelky, které mu ženský organismus hojně servíruje až pod nos, a za to kolem sebe vytváří prostředí, ve kterém se jiné mikroorganismy nemohou rozmnožit. Ne že by tam nebyly; ve zdravé pochvě je asi 40 druhů mikroorganismů, ale pod vládou Laktobacilovou jen bídne živoří a nemají dosti sil se podstatněji rozmnožit.

Laktobacil v barveném stěru z pochvy
v běžném mikroskopu

Když laktobacil nestačí

Někdy ale obrana hranic selže, a stejně jako u těch Chodů za to může obvykle vrchnost, tedy

Laktobacil v elektronovém mikroskopu

majitelka pochvy. Proč někdy laktobacil ztratí síly a nedokáže zabránit rozmnožení do té doby menšinových obyvatel pochvy? To třeba když žena onemocní, řekněme angínou, a dostane od praktického lékaře k užívání antibiotika. Ta vyhubí nejen streptokoky na mandlích, ale zasadí těžkou ránu i poševním laktobacilům. A oslabení vládnoucího mikroba okamžitě využijí organismy ostatní a ujmou se vlády. Stejně zapůsobí i koupání ve veřejném bazénu. Obvykle pak postižené ženy přicházejí k ženskému lékaři lajíce provozovateli koupaliště, v jakéže špíně nechává koupat řádně občany. Omyl, lázeňský je nařčen obvykle neprávem. On jen plní nařízení okresního hygienika a vodu chlórjuje, aby zabránil šíření chorob. Chlоровaná

voda se dostane samozřejmě do pochvy a problém je hotov. Laktobacil je mikrob dosti zhýčkaný a chlór nesnáší. Jiné mikroorganismy si ale z chloru tak moc nedělají. Jejich typickým představitelem jsou zejména kvasinky.

Hříbky v pochvě

Ten nadpis neberte tak vážně. Kvasinky sice patří mezi houby, ale houby nižší, takže s hříbky a holubinkami jsou příbuzné jen hodně vzdáleně (to jsou houby vyšší). A zatímco hříbky se hledají obtížně, kvasinky jsou všudypřítomné. Všichni je máme na povrchu těla, v ústní dutině, a každá třetí žena je má i v pochvě, jako jednoho z těch obyvatel, které drží na uzdě Doederleinův ochranný mikrob. Kvasinky se v takovém případě tváří přátelsky a nečiní své hostitelce potíže. Ale běda, jestli laktobacil ztratí své síly. To je pak zle. Kvasinky se náhle přemnoží, zcela změní své vlastnosti a s vervou se vrhnou na svou hostitelku. A ta pak kvapně navštíví ženského lékaře. Proč kvapně? Protože kdo na svém těle někdy hostil takto zdivočené kvasnice (nemusí to být jen v pochvě, i třeba v mezprstí u nohou), ví, že tato infekce především hrozně svědí. Výtok v takovém případě obvykle mívá vzhled sraženého mléka, protože obsahuje bílé vločky. To jsou odloupané buňky poševní výstelky propletené vlákny zvlčilých kvasinek. A ta jsou bílá; vždyť nejčastěji je příčinou onemocnění druh zvaný odborně *Candida albicans*, to bychom do češtiny mohli přeložit jako "bělavka bělostná"...

Candida albicans v nebarveném mikroskopickém preparátu

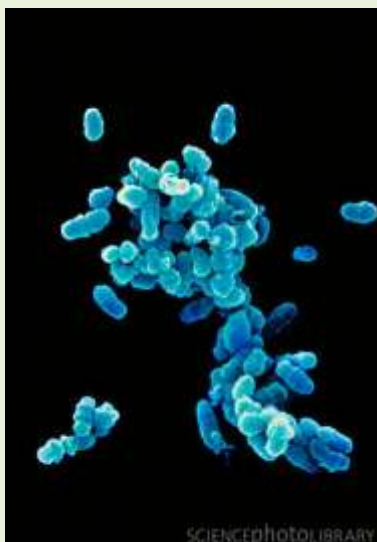
Cíl léčby - obnova rovnováhy

Léčba je jednoduchá, léků proti kvasinkám existuje celá plejáda a některé jsou docela levné. Deset boraxglycerinových globulí je asi za 45 korun, bohužel jejich výdej v lékárně je z důvodů mně zcela nepochopitelných vázán na lékařský předpis. Obvykle stačí jen krátká léčba, třeba i jen jednorázová. Pozorný čtenář totiž určitě pochopil, že nejde o to, kvasinky zcela zlikvidovat, což ani ostatně natrvalo ani nejde. Stačí jim trochu zatnout tipec, aby laktobacil měl příležitost opět získat svou ztracenou vládu. Nedoporučuji ovšem příliš různé gely třeba s tea-tree olejem a jiné podobné hojně propagované přípravky. Jednak nejsou ani tak účinné, jako spíše drahé, ale hlavně obsahují obecně desinfekční látky, které hubí všechny mikroby bez rozdílu. Včetně laktobacila, kterého přece naopak potřebujeme posílit.

Někdy ovšem léčba tak jednoduchá není. Onemocnění se sice vyléčí, ale do měsíce je tu zase. To je v těch případech, kdy žena ve své pochvě hostí laktobacila slaboučkého a nanicovatého, jenž není schopen si doma udělat pořádek a jeho spolubydlící mu stále přerůstají přes hlavu. Ale to by bylo téma na samostatný článek.

Mikrobi, kteří páchnou

Další velmi častou příčinou výtoků, dokonce snad nejčastější, je onemocnění zvané *bakteriální vaginóza*. Opět se jedná o přemnožení, tentokrát takzvaných anaerobních mikrobů. Anaerobní jsou ty, které nepotřebují ke svému životu kyslík, ba dokonce kyslík je přímo zabíjí. V pochvě se v takovém případě ujímá vládu mikrob zvaný v současné době *Gardnerella vaginalis* (vědci jej občas přejmenovávají, ale bacil je to pořád stejný), který protežuje jiné své kyslíku se štítící přítelíčky, jako jsou různé peptokoky, peptostreptokoky a jiné druhy. Všichni se vydatně

Gardnerella je v elektronovém mikroskopu docela půvabná

rozmnoží s dohromady zatlačí laktobacila do role menšinové opozice. Na rozdíl od kvasinek se v tomto případě jedná o mikroby relativně hodné, které organismu ženy nijak neškodí. Mají ovšem jiné nepříjemné vlastnosti. Především nevytváření ono ochranné prostředí jako laktobacil, takže pochva je ohrožena osídlením zárodky opravdu choroboplodnými. Také vytvářejí více tekutiny (proto ten výtok), ale především tvoří látky zvané kadaverin a putrescin. Tyto dvě chemické substance při alkalizaci (to je opak okyselení, ale ono se nedá říci "ozásadění") uvolňují páchnoucí látky ze skupiny aminů. V odborné literatuře se to přirovnává k zápachu rybímu. Já si nemohu pomoci, ale mně to ze všeho nejvíc připomíná zápach který ucítíte při vypouštění staré pneumatiky. Všichni motoristé jistě vědí, co mám na mysli. A protože například sperma je zásadité, je jasné, v jaké situaci vyrazí závan gumárenského pachu. Že je to velmi nepříjemné, nemusím zbytečně zdůrazňovat...

I tyto potíže se snadno léčí. Anaerobní vetřelce spolehlivě ničí levný a dostupný (na předpis) metronidazol, případně některá antibiotika. Někdy je lépe léčit oba sexuální partnery, výsledek bývá trvalejší. Není to sice pohlavní choroba v pravém slova smyslu; bakteriální vaginózou může trpět i jeptiška, ale přece jen se může předávat mezi partnery, protože anaerobním bacilům se daří i v předkožkovém vaku mužského pohlavního údu.

Veselý prvok

Ve společenství anaerobních mikroorganismů se daří dobře i jinému vetřelci, jenž nese jméno *Trichomonas vaginalis*, česky bičenka poševní. Tentokrát je to opravdu vetřelec, který ve zdravé pochvě nemá co dělat ani v minimálním množství. Není to bakterie, tento host je z rodu prvoků, stejně jako populární treпка a krásnoočko zelené, kterými začíná každá středoškolská učebnice biologie. Zánět jím způsobený je doprovázen pálením, bolestí a páchnoucím výtokem, který je někdy dokonce zpěněný. Když si v ordinaci takový výměšek dám pod mikroskop, naskytne se mi pohled na trichomonády, čile jako myšky rejdí, čmuchají a vrtí svými čtyřmi bičíky. Pro mé jásání nad takovou veselou scénkou nemívají pacientky velké pochopení, ty se spíše dožadují léčby. Ta je také jednoduchá, problém je ale v tom, že je vždy nutno současně léčit sexuálního partnera, a že je to infekce, která se předává téměř výhradně a pouze pohlavním stykem. Takže postižená žena sice dostane dvě krabičky Entizolu, aby jednu dala svému manželovi. Lze právem očekávat, že při této příležitosti budou doma položeny otázky přímo na tělo. A já jsem vždycky rád, že u toho nebudu a skončí to pro mne tím receptem... Tento druh poševní infekce je ale mnohem méně

Trichomonas vaginalis v barveném preparátu

Trichomonas vaginalis v tzv.
fázovém kontrastu

častý než předchozí dva. Poslední opravdu pěknou trichomoniázu jsem viděl naposledy asi před půl rokem. Jednalo se o průvodčí na mezinárodním rychlíku Varšava - Sankt Petěrburg.

Samozřejmě, že výtok ze ženských rodidel může mít i jinou příčinu, ale jsou to případy poměrně velmi vzácné. Počítám, že tak 95% žen, které mají poševní zánět, se vejde do některé z předchozích skupin.

Několik rad na závěr

Jaké tedy plyne z toho všeho poučení?

1) Ne každý výtok musí být známkou zánětu v pochvě.

Pokud nesvědí, nepálí, nebolí a nepáchne, zpravidla je to normální jev, který po několika dnech pravděpodobně přejde. Rozhodně není třeba okamžitě zahájit razantní léčbu, ta by mohla spíš uškodit.

2) Važte si svého poševního prostředí!

Nestrkejte a nezavádějte zbytečně nic do pochvy. (Míním pochopitelně medikamenty.) Hlavně ne žádné látky desinfekční. Každý takový zásah narušuje rovnováhu a nemusí se znovu ustavit taková, která je své nositelce milá.

3) Pochvu si rozhodně nevyplachujte!

Před několika týdny mi reprezentant jedné farmaceutické firmy předváděl poševní sprchu spolu s příslušným desinfekčním roztokem, kterým se pochva preventivně(!) vyplachuje. Jako ženský lékař bych takové chování kvalifikoval jako trestný čin!

A úplně na závěr: Nechci navádět k zanedbávání intimní hygieny, ale jeden poznatek si nemohu odepřít sdělit. S problémy, popsanými v tomto článku přicházejí nejčastěji přeúzkostlivé přečistotné intelektuálky. Ženy, které na sebe příliš nedbají (nebudu pro jistotu uvádět žádnou typickou sociální ani etnickou skupinu), mívají mikrobiální obraz poševní 1A.

I tady totiž platí, že všeho moc škodí.